

פרק רביעי

ז'ריש לקיש אמר צריכה חליצה מן האחים'. התוס' כתבו שגם הוא יכול לחלוץ לה, ו'אחים' שאמרו – לאו דוקא, או הכוונה לכל אחי המת (וכן דעת הרמב"ם יבום א.כ. וע' גם במאירי). ודעת הרמב"ן וכן צדד הרא"ש, שהוא עצמו אין לו לחלוץ לפי שהורעה זיקתו בחליצתו ולכן יש לאחיו לחלוץ חליצה טובה ולא יחלוץ לה הוא חליצה גרועה (וכמו שאמרו לעיל כו-כוז). והרשב"א הוסיף וכתב שצריכה חליצה מכל האחים, כדעת האומר (שם) חליצה גרועה צריכה לחזור על כל האחים. וכן פסק הרי"א"ו.

טעם זה כתב מהרש"א לבאר דקדוק לשון הגמרא, שהקשו על ריש לקיש 'אמאי פסלה מן הכהונה' ולא הקשו מהרישא, מדוע נאסר בקרובותיה – כי ודאי מודה ריש לקיש שאסור בקרובותיה כיון שחלץ ועשה מעשה כל דהו הרי היא לגביי כחלוצתו להאסר בקרובות כי הורעה ויקתו, ורק לגבי אנשים אחרים, לפוסלה מן הכהונה, הקשו מדוע נפסלה הלא אין שמה חליצה וצריכה חליצה אחרת מן האחים.

והראשונים תרצו על דקדוק זה שלכך לא הקשו מאיסור קרובות כי שמה טובר התנא יש זיקה וכל זמן שלא חלצו לה האחים זקוקה היא לו ואסור בקרובותיה.

תירוץ נוסף מובא בריטב"א (עפ"י שיטת מורו) שאף לריש לקיש יש בדבר ספק שמה היה העובר מת באותה שעה ואם כן חליצתה כשרה [ודלא כהתוס' שכיון שאין הספק יכול להתברר, פסולה]. ועל כן אסור בקרובותיה כי שמה חליצה טובה היא, ורק לענין פסול כהונה שאלו מפני שספק-חלוצה-דרבנן לקולא.

זריש לקיש אמר תגלי מילתא למפרע לא אמרינן. טעם הדבר, כי אפשר שבשעת החליצה היה העובר ראוי להתקיים ורק אחר כך ארע דבר הגורם להפלתו, ולכן סובר שהחליצה בעוד שהעובר חי וראוי להתקיים אינה כלום. ויש מפרשים טעמו משום וכן אין לו [כמו שאמרו בסמוך, ואף מעיקרא טעמו של ריש לקיש נסמך על הכתוב הזה], שכל שיש שום צד בן לא אמר הכתוב לחלוץ (עריטב"א. וע' בבאור דבריו בחדושי הגרנ"ט טו).

ולדעת רבי יוחנן, יש מי שכתב שאפילו אם בשעת חליצה היה ראוי להיות בן קיימא ונתקלקל אחר כך, מכל מקום נתגלה לבסוף שאין לה בן (עפ"י ראב"ן).

עוד בבאור מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן, כתב הגרנ"ט (פב) שנחלקו אם בעצם חייבת היא אלא שהולד מהוה סיבת פטור, וכשנמצא נפל לא נתקיימה סיבה הפוטרת, או להפך, מה שאין ולד זהו הגורם המהוה את החיוב. יש אומרים שלדעת ריש לקיש אין אומרים 'אגלאי מלתא למפרע' בספק שאינו ראוי להתברר עכשיו אלא בעתיד (עתוס'. ולדעה זו כתב המשנה-למלך (גרושין ו,ג) שהמקדש את האשה בתנאי עתיד, אין יכול לגרשה קודם קיום התנאי שהרי הקידושין אינם חלים למפרע אלא משעת קיום התנאי ונמצא שכותב הגט קודם חלות הקידושין. וע"ע מהר"ט אלגאוי בכורות פ"ג).

'אמר ליה: מדרבנן ולחומרא בעלמא' – ודוקא כשלא היה הולד בן קיימא, שמה יסבור הרואה שהחלוצה מותרת לכהן, משא"כ כשהולד בן קיימא הרי הולד מוכיח עליה שחליצתה אינה כלום (עפ"י רשב"א וריטב"א).

'אמר אביי: בביאה כולי עלמא לא פליגי דלא פטרה, כי פליגי בחליצה...' טעם החילוק, כיון שהביאה אסורה היא שמה תלד בר קיימא, דין הוא שביאה של איסור לא תקנה אבל בחליצה אין איסור. ואף על פי שכלל מוסכם הוא שכל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, סבר אביי כיון שהמתנה היא מחמת הספק והרי לבסוף הובררה שראויה לו, 'עולה ליבום' היא (עפ"י ריטב"א).

דף לו

'אלא אמר רבא הכי קאמר הכונס יבמתו ונמצאת מעוברת הרי זו לא תנשא צרתה שמה יהא ולד בן קיימא וביאת מעוברת לא שמה ביאה... והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם.' הקשה הגאון

א. התוס' הקשו מכמה מקומות שמשמע להתר, ותרצו תרוץ אחד שמדובר שם בלא הוצאת זרע. וכן דעת הרמב"ם (איסורי ביאה כא,ט). ועוד אמר ר"י שאין נחשב כמעשה ער ואונן אלא כשמתכוין להשחית זרע ורגיל לעשות כן תמיד, אבל באקראי בעלמא שמתאוה לדבר ולא כדי להשחית זרעו – מותר (וכן נקט הר"ד יב) כתירוץ זה. וע' גם בתוס' סנהדרין וכתובות לט. ורא"ש בשיטמ"ק שם; טור אה"ע כה ורמ"א. וכן נקט המהרש"ל לעיקר. וע"ע אגרות משה אה"ע ח"א סג, ג וח"ד ע).
ב. ישנה דעה בגמרא (סנהדרין נח) שבן נח שבא על אשתו שלא כדרכה – חייב, שלא הותר לו אלא כדרכה (ודבק באשתו). ורבא דחה זאת.

ג. מיעטו חכמים מדרשת הכתובים שבביאה שלא כדרכה אינה צריכה טבילה משום שכיבה (ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו עד הערב). והוא הדין להעראה (שכבת זרע). ורבי יהודה הוסיף למעט כלה מטבילה זו. (הון בנו של רב נחמן שאל האם נאמר שטעמו משום שהתורה חסה על תכשיטי כלה, ורב נחמן פירש לו טעמו לפי שאין אשה מתעברת מביאה ראשונה, ולכך מיעטה משכבת זרע).

א. הלכה כחכמים שהכלה נטמאת בביאתה. ואפילו קטנה שאינה ראויה לעיבור. ודוקא מבת שלש שנים ויום אחד שביאתה ביאה. והמאירי הביא שיש פוסקים כרבי יהודה.
וכל זה כשלא נגעה בה שכבת-זרע מבחוץ שאינה טמאה משום מגע, אבל נגע בבשרה מבחוץ, או שפלטה – לדברי הכל טמאה (עפ"י תוס' וש"ר; ים של שלמה).
ב. יש מדייקים מדברי רש"י שאפילו בהעראה, אם הזריע – טמאה [ומאידך אם גמר ביאתו ולא הזריע – אינה טמאה]. ויש חולקים (ע' שער המלך הל' איסורי ביאה ג,טו; קרן אורה; אבי עזרי הל' שאר אבות הטומאות ה,י').

דפים לד – לה

נו. מה דין הנשים דלהלן לענין שלשה חדשי הבחנה שהצריכו חכמים להמתין מלינשא אחר ביאתן; –
א. קטנה.
ב. בביאת זנות; אנוסה ומפותה.
ג. גירות ומשוחררת – גדולה וקטנה.

א. לפי לשון אחת בדברי שמואל, קטנה בת ישראל צריכה להמתין שלשה חדשים אחר ביאתה כדי להינשא (וכדברי רבי מאיר (להלן מב). ואעפ"י שאינה בת בנים, גזרו בה חכמים אטו גדולה. רש"י ועוד). ואולם בכגון משנתנו שהוחלפו הנשים בשעת כניסתן לחופה, לא גזרו חכמים בקטנות שאינן ראויות לילד מפני שחילוף לא שכיח, ולכן מחזירין אותן מיד לבעליהן. ולפי לשון אחרת אמר שמואל שקטנה אינה צריכה להמתין. ופירשו בגמרא לפי דברי שמואל במקום אחר, שאם היתה נשואה ומיאנה בבעלה – אינה צריכה להמתין (הואיל ואין מיאון בגדולה, אין לגזור בה משום גדולה). ואם נתגרשה בגט – צריכה להמתין [ודלא כרבי יהודה ורבי יוסי (להלן מב)]. והנידון המדובר כאן הוא בביאת זנות; ללשון אחת גזרו אף בזנות [מלבד בגירות ומשוחררת כדלהלן], וללשון אחרת לא גזרו בקטנה, שאין שכיח בה זנות.
גם הפוסקים במפותה גדולה שצריכה להמתין כדלהלן, בקטנה מודים שאינה צריכה להמתין, שזנות בקטנה אינו שכיח (עפ"י מאירי; ריטב"א מג. ריא"ז פ"ד ה"ה).

ב. אשה שנבעלה בזנות; שמואל נקט (כפרש"י ור"ח) שצריכה להמתין שלשה חדשים בבואה לינשא. ונחלקו תנאים בדבר; רבי יוסי מתיר לאנוסה ומפותה ליארס ולינשא מיד, שאשה מזנה מתהפכת שלא תתעבר (אביי. ברי"ף וש"ר: רבא). ורבי יהודה מצריך להמתין, חוששים שמא לא נתהפכה יפה יפה.

א. רבנו חננאל (הובא באו"ז תרכו) פסק כרבי יהודה לאסור, וכן דעת הרז"ה (והביאו הרא"ש) והרי"ד והרי"א (פ"ד ה"ה). וכן נקט מהרש"ל.

ואילו הרי"ף תמה על דעה זו, וכן דעת הרמב"ם והסמ"ק לפסוק כרבי יוסי [וכתבו הרמב"ן והרשב"א שמשמע ברי"ף שגם שמואל בלשון אחרונה סובר כן, ומפני שזנות בישראל אינה מצויה לא גזרו בה, ונקט גיורת וכל שכן בישראלית]. וכתב הריטב"א (מג.). שראוי להחמיר כדעה ראשונה שלא במקום הדחק, שלא להינשא עכ"פ.

ב. ככגון משנתנו שהוחלפו נשותיהן, אף לרבי יוסי יש להצריך שלשה חדשים שהרי לא נתהפכו כשאר אשה מזנה (עפ"י הרי"ף. וע' גם בשו"ת הריב"ש ריו, אודות פילגש החפצה בבנים וידוע שאינה מתהפכת – שנראה שצריכה המתנה אף לרבי יוסי).

ג. אשת איש שנבעלה מאחר [באופן שלא נאסרה על בעלה כגון באונס] ולא נתהפכה, אם היתה מצויה אצל בעלה אינה צריכה לפרש מבעלה, שהרי לא יודע הדבר אם נתעברה מבעלה או מאיש זר – ותולים בבעל להכשיר כי רוב הבעילות אחר הבעל (עפ"י אור זרוע; ים של שלמה. ואם אפשר להבחין בודאות בדרך אחרת – נראה שחייבים לעשות כן).

ג. נחלקו רבי יהודה ורבי יוסי האם גיורת או משוחררת צריכה להמתין שלשה חדשים קודם שתינשא, או מותרת ליארס ולינשא מיד ואף על פי שמצוי בהן זנות – אם משום שהמזנה משמשת במוך (רבה), או שמתהפכת (אביי) כדי שלא תתעבר. ואף הנשואה עושה כן כיון שדעתה להתגייר או שומעת שתשתחרר, לכך היא מונעת עיבורה כדי להבחין בין זרע שבקדושה לזרע שלא בקדושה.

ונחלקו בדבר שתי לשונות בדברי שמואל; ללשון אחת רק גיורת ומשוחררת קטנה אין צריכה להמתין [ושמואל כרבי יהודה (עומס' ורשב"א). ויש אומרים שר' יהודה אוסר אפילו בגיורת קטנה. (ערמב"ן)], וללשון אחרת אף בגדולה.

א. אם ידוע שנבעלה ולא נתהפכה, צריכה להמתין לדברי הכל (עפ"י תוס' בתירוץ אחד).

ב. כאשר מתגיירת עם בעלה, לפי תירוץ אחד בתוס' צריכה להמתין כיון שאינה חוששת להבחין בין זרע שנזרע מבעלה זה בקדושה לזרע שנזרע ממנו שלא בקדושה (וכן דעת הרז"ה והביאו הרא"ש).

ומהרש"א כתב בדעת רש"י כתירוץ הראשון שבתוס', שגם באופן זה אינה צריכה להמתין. אך נראה שבאופן שיש להסתפק שאינה חוששת, כגון שאינה מודעת לצורך להבדיל בין זרע לזרע – הכל מודים שצריכה להמתין. ומהרש"ל נקט שגיורת שהיתה נשואה צריכה הפרשה, אטו נישואין של ישראל, ורק בזנות אמרו שאינה צריכה.

ג. כתב הדגול-מרבבה (אה"ע יג, ה י"ד רסט, ט) שגיורת זקנה שאינה בת בנים, כשנתגיירה עם בעלה אינה צריכה להמתין. וגיורת זקנה הבאה להינשא לישראל – מסתפק בחלקת מחוקק אם חייבת להמתין משום 'לא פלוג' אם לאו.

על פי זה יש מי שהורה התר לגיורת, להינשא תוך ג' חדשים על סמך בדיקת הריון שוידאה שאינה מעוברת. ובשו"ת שבט הלוי (ח"ח ער) כתב שלא היה מורה התר לסמוך על כך, משום ספק החלקת-מחוקק הנ"ל, ואולם בדיעבד אם הורו לה התר קשה להחזיר עובדא (ע"ע בקובץ תשובות ח"א קב).

ואם היה בעלה ישראל ועתה היא באה להתגייר [באופן שאין איסור משום 'נטען על הנכרית ונתגיירה'] – נראה שצריכה להמתין שלשה חדשים, כמו אילו באה עתה להינשא לישראל (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ג קי).

ד. לפרש"י, לפי מה שהסיק אביי, אפילו היוצאת בשן ועין שאינה יודעת כלל שתשתחרר, היא רגילה להתהפך כשאר אשה מזונה. ואולם התוס' פרשו שביוצאת בשן ועין מודה רבי יוסי.

ה. המאירי הורה במעשה הבא לפניו באשה שהצריכה גט לרווחא דמלתא מפני שיצא עליה קול שנתקדשה, ולא הצריכה גט מן הדין אלא כדי שלא ירננו אחריה – שאינה צריכה חדשי המתנה כשבאה להינשא.

ו. הנבעלת לבעלה בנידותה, פסק מהרש"ל שאינה צריכה המתנה כדי להבחין בין זרע זה לזרע כשר, שאף בן הנדה אינו פסול לכהונה (ע' להלן ס). והט"ז (יו"ד סו"י קצו) צדד בדבר שתצטרך הבחנה, ובנקודות הכסף (שם) ובבית שמואל (ד סקט"ו) השיגוהו (וע"ע בשו"ת מלמד להועיל אה"ע ג).

דף לה

נז. אשת איש שנאנסה, האם נפסלה מלאכול בתרומה?

אשת ישראל שנאנסה, אף על פי שמותרת לבעלה פסולה לכהונה. וכן אסורה בתרומה, שאם היתה כהנת ומת בעלה זרע אין לה, אינה שבה אל בית אביה לאכול בתרומה.

לפרש"י נכלל זאת באזהרת ובת כהן כי תהיה לאיש זר, הוא בתרומת הקדשים לא תאכל. והתוס' כתבו שפסולה מן הכהונה מטעם 'טומאה' שכתוב בפרשת סוטה.